

GRADA®

Veš

Lenka Mynaříková

ti kouká
z očí

Průvodce světem lží
a klamů

GRADA®

Vež

ti kouká
z očí

Lenka Mynaříková

Průvodce světem lží
a klamů

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **restně stíháno**.

PhDr. Lenka Mynaříková, Ph.D.

LEŽ TI KOUKÁ Z OČÍ
Průvodce světem lží a klamů

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

www.grada.cz

jako svou 6574. publikaci

Odpovědný redaktor Zdeněk Kubín

Sazba a zlom Milan Vokál

Návrh a zpracování obálky Antonín Plicka

Počet stran 160

Vydání 1., 2017

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2017

Cover Photo © Depositphotos / LisaA85

ISBN 978-80-271-9759-0 (ePub)

ISBN 978-80-271-9758-3 (pdf)

ISBN 978-80-271-0279-2 (print)

Obsah

Předmluva	9
1. „Za všechno může evoluce!“ aneb Prolhaná matka příroda	12
Zvířecí poker	13
Není všechno zlato, co se třpytí	13
Prolhané opice	16
Lžeš jako ryba	17
Čím větší náfuška, tím víc nápadníků	18
Tak trochu jiné žabí námluvy	18
Jak přilákat antilopí samici?	19
Navrch huj, vespod fuj!	20
A co na to pán všeho tvorstva?	21
Použitá literatura	21
2. „Všichni lžou!“ aneb Lhaní jako společenský fenomén	24
Den, kdy si přiznáme pravdu	24
Lži milé, nemilé i jen tak pro radost	25
Prolžete si cestu k práci snů (?)	27
Neříkej mi žádné lži... raději mi je napiš!	28
Svůdné lži ve světě e-mailů	31
Použitá literatura	33
3. „Přece bych ti nelhala, miláčku!“ aneb Lži ve vztazích	35
Prozraď mi svůj attachment a já ti povím, jak (moc) lžeš	36
(Ne)dělej pštrosa!	42
Ty jsi případ pro psychiatra! Aneb patologičtí lháři a vztahy	44
Použitá literatura	47

4. „Ženský? Ty lžou pořád!“ ... a muži zrovna tak aneb Genderové rozdíly ve lhaní	50
Ach ty stereotypy!	50
Svádění a podvádění očima mužů a žen	51
Výchovou k dobrým skutkům a ještě lepším lžím	53
Zblázněné hormony nevedou jen k lásce	57
Použitá literatura	58
5. „Tak malý, a už lže?“ aneb Cesta lži od dětství do stáří	60
První dětské lži? Místo domácího vězení otevřete (dětské) šampaňské!	61
Jak (ne)vychovat lháře?	62
Rodičovská intervence aneb Co dělat, když vám lži přerostou přes hlavu	68
Duchové, ježibaby a návrat do reality	71
Lži ve školních (i jiných) lavicích	76
Malý detektor lži?	79
Jak dobře poznáme dětské lži?	80
Použitá literatura	83
6. „Lež ti kouká z očí!“ aneb Co se dá vyčíst z naší tváře a chování	86
V každém je skrytý kousek Sherlocka Holmese	87
Jak se (ne)ztrapnit a (ne)ztratit ve světě beze slov?	90
Kinezika, proxemika a další zaklínadla	94
Snad se vás nedotknu, když se vás dotknu...	97
Láska na první přičichnutí	98
Jak spolu souvisejí děravé uši a vysoké podpatky?	100
Obelžu vás mrknutím oka i bez aneb Mimika, emoce a falešné úsměvy	103
Já ti vůbec nelžu, já jen simuluji emoce	105
Labyrint emocí a kudy z něj ven	107
Proč vás prozradí chybná načasování a pohrdavé úsměvy?	112
Nepolapitelné mikrovýrazy	114

Podle nosa poznáš... lháře?	115
Gestikulace lhoucích osob	117
Lži v rytmu staccata	121
Pozor na ilustrátory!	123
Jak zmanipulovat sami sebe aneb Manipulační a regulační úloha gest	126
Použitá literatura	129
7. „Lžeš, jen co otevřeš pus!“ aneb Verbální projevy lhaní	132
Paralingvistika aneb „Mně nevadí, CO jsi mi řekl, ale JAK jsi mi to řekl!“	133
Chvála chraplákům	134
Recept na upoutání posluchačů i dlouhověkost	136
Mužské duely a ženské duety	137
Každý máme svého parazita	139
Sděluj, tedy jsem	141
Máma mele maso a jiná úskalí verbálních lží	142
Řekni mi cokoli a já ti povím, jestli lžeš	144
Použitá literatura	147
8. „Já nikdy nelžu“ aneb	
Pozitivní síla sebeklamu	149
Prolhané jídelní lístky	150
Já vím, že si lžu... ale když já jsem tak přesvědčivý!	151
Na cestě k superschopnostem	152
Použitá literatura	154
Pár slov na závěr	155
Resumé – <i>A lie stares out of your eyes</i>	158

Předmluva

Milé čtenářky a milí čtenáři,

právě se vám do rukou dostala kniha, která si klade nemalý cíl. Pokud se jej podaří naplnit, měla by vám pomoci zorientovat se v problematice lhaní a lži – ukázat vám, co všechno ovlivňuje, zda, komu a jak moc lžeme, jak lži působí na naše vztahy a jak se mění naše chování ve chvíli, kdy se rozhodneme někoho oklamat. Současně vám ale chci ukázat, že věda nemusí být nudná – slibuji, že všechno, co se dozvíte, budou fakta, vycházející z řady našich i světových výzkumů, ale také slibuji, že vás poznávání bude bavit a dozvíte se spousty informací nejen o lhaní, ale i o sobě. Lhaní a klamání jsou témata, jež fascinují mnoho odborníků z různých vědeckých oblastí, ale také všechny ostatní, kteří se se lží setkávají – lži nás totiž obklopují ve větší míře, než si připouštíme, a mají vliv na náš každodenní život. Ale hned na začátek si řekněme jednu dobrou zprávu – nejde tu o vliv nutně negativní, lži nám mohou i pomáhat a v naší společnosti plní řadu důležitých funkcí. Chcete-li tedy zjistit, proč nám některé lži škodí a jiné slouží, proč lžou i malé děti a proč to pro vás nemusí být špatná zpráva, proč si lžeme ve vztazích, i když se máme rádi, a proč lžeme dokonce i sami sobě, následující stránky vám snad nabídnou dostatek odpovědí.

Proč jste si ke čtení vybrali zrovna knihu o lhaní? Možná vás lhaní, lži a všechno, co se jich týká, zajímá (ať už z osobních, nebo profesních důvodů) a rádi byste se o nich dozvěděli co nejvíce. Potom si knihu nejvíce užijete a informace z ní nejlépe využijete, pokud si ji pročtete od začátku až do konce – jen tak se totiž dozvíte o lhaní vše z pohledu evoluce, partnerských a přátelských vztahů, rozdílů mezi muži a ženami nebo verbální a neverbální komunikace. Možná jste ale jiný typ čtenáře a hledáte odpovědi na konkrétní otázky. Třeba byste rádi zjistili, proč vy sami lžete, zda v takové míře a takovým způsobem jako vy lžou i ostatní lidé, a rádi byste svoji schopnost lhát zlepšili natolik, abyste dokázali

oklamat všechny okolo. V tom případě bych vám doporučila především kapitolu druhou nazvanou „Všichni lžou!“ aneb Lhaní jako společenský fenomén, kapitolu pátou „Tak malý a už lže?“ aneb Cesta lži od dětství do stáří nebo kapitolu šestou s názvem „Lež ti kouká z očí!“ aneb Co se dá vyčíst z naší tváře a chování. Nebo byste rádi věděli spíš to, proč všichni kolem vás lžou, zatímco vy vůbec ne, a rádi byste zlepšili svoji dovednost poznávat lži natolik, aby vás už nikdy nikdo neoklamal? Pak bych vám doporučila například kapitolu čtvrtou nazvanou „Ženský? Ty lžou pořád!“ ... a muži zrovna tak aneb Genderové rozdíly ve lhaní, kapitolu sedmou „Lžeš, jen co otevřeš pus!“ aneb Verbální projevy lhaní a kapitolu osmou „Já nikdy nelžu!“ aneb Pozitivní síla sebeklamu. A možná jste tuto knihu otevřeli úplným omylem – i přesto bych vám ale navrhla, ještě než knihu zavřete a odložíte, podívat se napřed na její obsah a třeba vás přece jen některá z kapitol zaujme a dozvíte se díky ní něco nového. Za sebe bych vám doporučila například kapitolu první s názvem „Za všechno může evoluce!“ aneb Prolhaná matka příroda nebo kapitolu třetí „Přece bych ti nelhala, miláčku!“ aneb Lži ve vztazích. A pokud na konci zjistíte, že byste se rádi dozvěděli ještě víc a možná i něco odbornějšího, mohu vám kromě literatury, na kterou zde průběžně odkazuji, doporučit i svoji přechodní knihu *Psychologie lži*, vydanou v roce 2015.

I když jsem se snažila podívat se v této knize na lhaní ze všech možných úhlů, jsem si jistá, že jsem na spousty věcí zapoměla. V závěru najdete tudíž pár tipů na další knihy, které by vás mohly oslovit, a na konci každé kapitoly na vás čeká seznam použité literatury, z něhož si určitě také vyberete. Tomu, jak lži ovlivňují náš život, se věnuje i řada filmů, seriálů nebo divadelních her, takže ani vy, kteří se vyčerpáte čtením této knihy, nemusíte zoufat – studijní materiál na vás čeká i jinde než na stránkách knih. Jako u mnoha jiných věcí také u lží však platí, že tou nejlepší školou je škola života – dívejte se tedy kolem sebe, nejen proto, abyste mohli na vlastní oči pozorovat to, co jste si zde přečetli, ale i proto, abyste objevili nové informace, které se sem už nevešly.

Ať už jste po knize *Lež ti kouká z očí* sáhli z jakéhokoli důvodu, přeji vám, ať vás čtení baví, ať vás něčím obohatí a pomáhá vám při rozvíjení mezilidských vztahů i na krkolomné cestě za poznáním sebe samých.

1. „Za všechno může evoluce!“ aneb Prolhaná matka příroda

Za to, že lžeme, může vlastně evoluce. Právě evoluce nás totiž touto dovedností (opravdu, lhaní není zlozvyk, ale dovednost) vybavila a postarala se o to, abychom se ji naučili využívat ve svůj prospěch jako způsob obrany před nepřítelem i k nalákání sexuálního partnera. Jde tedy o efektivní metodu, jak zvýšit šanci na svoje vlastní přežití a na další šíření svého genetického fondu. Typickým důvodem lži bývá snaha dostat se z úzkých, vyhnout se nepříjemnostem různého druhu, případně se zbavit podezření ze spáchání něčeho ne zrovna dobrého. Stejné důvody můžeme vysledovat i u zvířat, která si, pokud jde o klamání, blafování a „pokerovou tvář“, často s našimi únikovými manévry, jak si zachránit vlastní kůži, nijak nezdají. Jestliže se zvířata dostanou do úzkých, neváhají oklamat svůj vlastní druh, aby dosáhla svého cíle. To může být překvapivé, protože i když klamavé chování u zvířat bylo prokázáno už poměrně dávno, mělo se za to, že se od našeho liší v jedné zásadní věci. Zatímco lidé lžou úmyslně, s cílem oklamat druhé, zvířecí klamání bylo považováno za neúmyslný mechanismus. Ukázalo se ovšem, že zvířecí mysl není až tak nevinná a některým druhům (především vyšším primátům, jako jsou šimpanzi bonobo a gorily) lze vcelku bezpečně připsat zcela vědomé lživé úmysly.

Zvířecí poker

Tím dostává na frak především základní komunikační paradigma, podle kterého veškerá komunikace – lidská i zvířecí – probíhá na bázi upřímnosti a přesnosti. Oproti dřívějším předpokladům biologů, filozofů i jiných odborníků toto ustanovení rozhodně není vždy dodržováno, a přesto zvířecí společenství i přes vsudypřítomné lži a klamy funguje, stejně jako naše lidská společnost. Pokud se například slabší příslušník druhu dostane do nebezpečí, oklamáním nepřítele může zvýšit šance na přežití a komunikační paradigma mu v tom jistě nezabrání. Blafování mezi příslušníky stejného druhu je typické například pro strašky, poměrně rozšířené koryše řádu Stomatopoda. Jak popsali například Patrick A. Green a Sheila N. Pateková v roce 2015, mezi strašky panuje vysoká soutěživost a jestliže jsou konfrontováni s rivalem, mohou se buď připravit na boj a začít protivníka ohrožovat, nebo utéct. Ne každá hrozba je ale myšlena vážně. Slabší příslušníci druhu volí takové plané hrozby velmi často, dokonce i v období, kdy jejich kostra ještě není dostatečně pevná, aby dokázali s protivníkem bojovat. Slabší straškové tedy blufují a vyhrožují, ačkoli kdyby došlo na boj, neměli by šanci. Je to stejné jako hra poker – každý hráč ví, v čem je nebo není dobrý, ale bohužel netuší, jak je na tom jeho soupeř. Často mohou špatné karty v rukou mistra v blafování vést paradoxně k lepšímu výsledku a vyšší výhře.

Není všechno zlato, co se třpytí

Dalším častým důvodem lhaní a klamání je obrana sebe sama nebo svého obydlí a potomků. Typickým obranným mechanismem, na nějž narazíme v přírodě, je maskování, které dovedně využívají různé druhy zvířat i rostlin. Většina kvetoucích rostlin spoléhá, pokud jde o reprodukci, na zvířata, jimž poskytují jedlé nebo nejedlé „odměny“. Více než 7 500 druhů rostlin však dosahuje svého cíle pomocí klamu a oklamaná

oběť pak odchází bez odměny. Stejně jako hmyz a jiné živočišné druhy se i rostliny naučily využívat mimikry k napodobování, aby tak pomocí klamu zvýšily šance na reprodukci a přežití druhu (pomocí důmyslných triků lákají opylovače, hmyz, který se záhy stane potravou) nebo si zajistily ochranu před škůdci. Steven D. Johnson a Florian P. Schiestl popisují ve své publikaci z roku 2016 například kapsovce amerického, který vydává stejný zápach jako skunk – od toho je ostatně odvozeno i jeho anglické pojmenování Skunk Cabbage. Díky tomuto mechanismu spolehlivě odradí všechny hmyz a brouky, kteří by na něm chtěli hodovat. Možná jste si, podobně jako Martin H. Schaefer a Graeme D. Ruxton v roce 2009, všimli, že nám dobře známé hluchavky mají listy velmi podobné kopřivám, v jejichž blízkosti také zpravidla rostou. Nejedná se o náhodu, hluchavky se jenom v průběhu vývoje naučily napodobovat své léčivé, ale na dotyk nepříjemně pálivé kolegyně, kterým se predátoři raději obloukem vyhýbají – a hluchavky tak od nich mají také klid. Hluchavka se obdivovatelů zbaví předstíráním, že je nebezpečná, úzovník (známý také jako kaladium) volí opačnou strategii. Jednoduše simuluje.

Například Simcha Lev-Yadun popsal v roce 2014 mechanismy, díky nimž se úzovník před okolím dovede tvářit jako nemocný pravděpodobně úspěšněji než mnozí z nás. Vzorování listů této rostliny nese jasné známky napadení larvami, které se rozhodly na rostlině nasytit. Přestože je úzovník ve skutečnosti zcela zdravý, škůdci se snadno nechají napálit a odradit od napadení rostliny. Listy další rozšířené rostliny, mučenky, jsou zase oblíbeným cílem pro kladení motýlích vajíček, a tak si mučenka našla efektivní lest, kterou popsal Simcha Lev-Yadun v roce 2009. Její listy jsou pokryty drobnými žlutými tečkami, které jsou podobné motýlím vajíčkům, a okolo letící motýlí samička se raději poohlédne jinde, protože kdo by chtěl své potomky zbytečně vystavit soupeření s jinými housenkami. (Určitá míra soutěživosti je pro rozvoj ve skutečnosti výhodná, ale o tom možná motýli nevědí.) Zatímco mučenka se snaží případné zájemce odehnat, rosnatky zástupy hmyzu jen uvítají. Proto jsou také jejich listy ozdobeny lákavě vyhlížejícími kapkami rosy, které vybízejí k osvěžení. Pokud se tím ale některý brouk nechá oklamat, brzy

zjistí, že místo vody se ponořil do koktejlu trávicích enzymů, kterými rosnatky svoji kořist požívají zaživa.

Z tisíců klamavých druhů tvoří celé dvě třetiny orchideje. Jak popsali v roce 2016 doktor Marinus De Jager a Rod Peakall při zkoumání feromonů orchidejí v laboratoři, tyto rostliny dovedou napodobovat nejen vůni nebo pohlavní feromony hmyzích samic, aby nalákaly opylující samce, ale využívají k tomu i vizuálních prvků, kterými tyto samice s překvapivou detailností připomínají. Nicnetušící samec, omámený vůní a vzhledem, tak snadno upadne v omyl, že našel ideální partnerku. Tým profesora Xiao-Hua Jin například v roce 2014 publikoval výsledky svého zkoumání tzv. včelí orchideje. Její květy dovedou uvést i pečlivého pozorovatele (natož pak rozmnožování chtivého samce) v omyl, že se jedná o včelí samice.

A jak je tomu s maskováním u zvířat? Například kůže chobotnic i chameleonů obsahuje chromatofory, buňky s různobarevnými pigmenty, které umí odrážet světlo. Tím, že se pigmenty přesouvají z místa na místo a mění plochu odrazu, mohou měnit svoji barvu. Opravdovým mistrem v maskování je ale podle studie, kterou v roce 2012 sepsali Culum Brown, Martin Garwood a Jane E. Williamsonová, chobotnice *Thaumoctopus mimicus*, která ze sebe změnou barvy a tvaru dovede udělat dokonce platýze, sasanku, mušli nebo jedovatého hada. Dalším příkladem jsou africké kudlanky, které na sebe dovedou vzít podobu uschlého listí, a tak se stávají pro případného útočníka zcela nenápadné, jak zmínil už v roce 1968 Roger Caillois.

A co teprve když samečkovi několik drobných klamů může výrazně zvýšit šance na kopulaci s atraktivní samicí. Ve zvířecí říši narazíme na celé spektrum různých lží, klamů a podvodů, jejichž účelem je přilákat potenciálního partnera, odstranit z cesty konkurenci a zajistit svým potomkům pokud možno co nejlepší genetickou výbavu, a tedy evoluční výhodu. Výsledek takového chování je sice nejistý, přesto se o ně živočišné druhy opakovaně pokoušejí a ty formy chování, které se jim vyplácejí, upevňují, a tak je rozšiřují mezi další příslušníky svého druhu. Zvířata klamou nejen příslušníky jiného druhu, ale i vlastního, aby dosáhla svého – ať už je to atraktivní samička, perspektivní partner

přinášející bohaté dary, nebo obrana teritoria a zastrašení silnějšího soka. Pokud už teď vidíme určitou paralelu s naším chováním, záhy takových podobností najdeme mnohem víc.

Prolhané opice

Lži si zpravidla spojujeme se lživými výroky, ale pokud si odmyslíme tuto verbální stránku, najdeme řadu jednodušších i poměrně komplikovaných případů lži a klamů v říši rostlin i zvířat. Opice jsou například díky mohutnější mozkové kůře schopné klamat rozmanitými způsoby, nejčastěji proto, aby utvářely koalice, získaly více jídla a samozřejmě také vhodnějšího partnera. Právě pozorování klamavých taktik primátů při utváření koalic přivedlo vědce, jako například v roce 2010 Sarah F. Brosnanovou a Redouana Bsharyho, na myšlenku, že lhaní by mohlo být logickým výsledkem naší vrozeně kooperativní povahy – ty druhy primátů, které více spolupracují, také více klamou. V průběhu evoluce se však klamavé chování rozšířilo na další oblasti života a potřeba zajistit si spolupráci se stala jen jedním z mnoha důvodů, proč se zvířata (a lidé) angažují v klamání druhých. Podobně jako můžeme dlouho filozofovat nad tím, zda bylo dříve vejce nebo slepice, i zde stále zůstává otevřená otázka, co bylo dříve. Kooperace, nebo klam?

Šimpanzi jsou kreativní i pokud jde o klamání při získávání potravy. Stejně jako některé další druhy šimpanzi příležitostně při hledání potravy předstírají, že nic nenašli, aby tak neupozornili jiné šimpanze a o úlovek nepřišli. Oproti jiným druhům zde ale klamání jde ještě o kus dále. Mnohdy totiž dochází k tomu, že jiný šimpanz projde kolem předstírajícího šimpanze, poté se schová za stromem a vykukuje ven, aby zjistil, zda „podvodník“ opravdu našel potravu. Nutným předpokladem lhaní je dovednost brát v úvahu pravděpodobné reakce těch, kterým lžeme – porozumět jejich mysli. Na uvedeném příkladu vidíme, že šimpanzi dovedou úmyslně lhát, podobně jako my lidé. Šimpanzi evidentně mají povědomí o tom, že se je druhý šimpanz snaží oklamat a reagují na to.

Vědci Mathias Osvath a Elin Karvonen ve své studii z roku 2012 uvádějí, že šimpanzi díky dobře rozvinutým kognitivním schopnostem dokáží předvídat budoucí chování jiných šimpanzů nebo příslušníků jiných druhů, dokonce i tehdy, pokud nejsou momentálně přítomni. Navíc dovedou své chování usměrnit a přizpůsobit těmto očekávaným okolnostem a to vše pravděpodobně na základě dřívějších vzpomínek, které si uchovávají v paměti. Až po vás příště šimpanz v zoo hodí slupkou od banánu, neříkejte, že jsem vás nevarovala.

Lžeš jako ryba

Zatím jsme hovořili o našich nejbližších zvířecích příbuzných, můžeme se ale podívat i na nám vzdálenější druhy, jako jsou ryby. Podle známého rčení „mlčí jako ryba“ bychom mohli soudit, že ryby nemají příliš mnoho příležitostí někoho obelhat. Potřeba rozmnožovat svůj druh z nich přesto vytvořila mistry klamu. Vezměme si například samičky pstruhů, které podle studií Erika Peterssona a Torbjörn Järviho z roku 2010 dovedou předstírat orgasmus a oklamat tak nežádoucího partnera, aby mohly později zplodit potomky s více vyhovujícím nápadníkem nebo aby jejich vejce byla oplodněna několika různými samci. Samci se samicím dvoří tak, že rozechvějí svaly trupu a nejsilnější z nich odežene slabší soky. Samice zatím na dně řeky připraví malé lůžko a začne se třepotat podobně jako samec, který se domnívá, že dojde ke kladení vajec a vypustí své sperma. Jenomže se nic nestane – samice vše pouze předstírala a samec své cenné sperma jednoduše „utopil“.

Čím větší nafuka, tím víc nápadníků

Na jaké další triky můžeme v přírodě narazit? Pokud občas rádi přeháníte a přibarvujete skutečnost (a přiznejme si, že takovéto „upravování reality“ tvoří vysoké procento našich lží), nejste v tom sami. Například i samice much *Rhamphomyia longicauda* podle výzkumu doktorů Davida H. Funka a Douglase W. Tallamyho z roku 2010 přehánějí skutečnost nebo ji spíše doslova nafukují. Než se v celé kráse předvedou svým vyvoleným, nafouknou břišní stěnu, až jejich břicho získá čtyřnásobný objem (nutno podotknout, že lidé se snaží spíše o opačnou strategii). Co je k tomu vede? Samice tohoto druhu much jsou velmi špatnými letci a nemohou lovit kořist, musí se tedy spoléhat na dary, které dostanou od samečků. Dárek v podobě hmyzí kořisti je v podstatě jediným způsobem, jak si samci mohou zajistit šanci na páření. Aby samičky nevyhladověly, potřebují stálý přísun takových hmyzích darů, a potřebují tedy neustále vypadat, jako by byly v reprodukčním věku. V takovém období se jejich vajíčka nafouknou na desetinásobek své velikosti a zvětší tak objem břicha své nositelky. Takové samice mají mnohem více nápadníků, tudíž i mnohem více potravy. A tady se ke slovu dostává klam. Samice nafouknutím svého břicha předstírají, že mají zralá vajíčka, a tak dostávají od nedočkavých samečků více potravy.

Tak trochu jiné žabí námluvy

To, že lži mohou mít i poměrně drastické následky, si asi dovedeme představit. Heather M. Grayová, Kyle Summers a Roberto D. Ibáñez popsali v roce 2009, jak krutý dopad mohou lži mít na samce jedovatých panamských žab. U tohoto žabiho druhu je zajímavé, že zde dochází k obrácení rolí a samci nejenže musí absolvovat velmi dlouhý cyklus

„námluv“, ale po narození potomků přebírají také roli pečovatele. Samice těchto žab nejprve pronásledují samce, který upoutal jejich pozornost a jenž pouze hledal místo pro uložení vajec. Zaútočí na něj mohutným kopnutím, povalí jej na zem, a dokonce po něm začnou skákat. Zatímco jedna samice samce obtěžuje, objeví se často další a první samice střídatě útočí na rivalku a pokračuje ve svém dvoření. Zpravidla vyhrává první samice, která se poté věnuje samci ještě asi půl hodiny, než zdánlivě zcela ztratí zájem. Náhlá změna v jejím chování ale naopak vyvolá zájem samce a ten převezme v námluvách vůdčí roli. Situace nakonec končí buď tím, že samice samce stejně odmítne nebo dojde ke kopulaci, ale po velmi dlouhé době. Samice tedy klamou samce předstíráním jakýchsi „pseudo-námluv“, aby jim zabránily odejít s jinou.

Než začnete dospívat k určitým závěrům, poznamenejme, že takovéto klamání ale není doménou samic – když už jsme zmínili samice pstruhů, samci jiného druhu ryb, halančíků, dovedou také velmi zdařile předstírat, a to sice zájem o neatraktivní samičky. Ostatní samci se jim díky tomu začnou více věnovat a klamající samec tak odvrátí pozornost od své vyvolené družky.

Jak přilákat antilopí samici?

Samci buvolce topi, velké antilopy žijící v oblastech Keni, Tanzanie, Ugandy nebo Rwandy, využívají triků k tomu, aby přilákali samice a udrželi je ve svém harému. Antilopy topi jsou častými oběťmi predátorů, jako jsou lvi, gepardi a leopardi, proto musí být neustále ve střehu a na hrozící nebezpečí upozorňují pomocí varovného frkání. Tento zvukový signál samci ale využívají i za jiným účelem – aby si udrželi samice.

Během dvouměsíčního období říje samci brání svá teritoria a předvádějí své přednosti samicím. Panuje zde silná soutěživost, protože samice jsou plodné pouhý jeden den. Plodná samice se spáří až jedenáctkrát s přibližně čtyřmi různými partnery. Aby si samec zajistil vyšší šanci na páření a zredukoval počet dalších páření chtivých samců, často se

uchýlí ke klamu. Varovné frkání, které ohlašuje přítomnost nepřítele, dobře poslouží jeho klamavým záměrům. Může tak snadno přesvědčit samici, že jí hrozí nebezpečí, a není tedy vůbec rozumné vzdalovat se z jeho bezpečného teritoria a obhlížet další možné partnery – samice antilop topi totiž nedovedou rozlišit skutečný a falešný poplašný signál. Tato prostá taktika je překvapivě efektivní. Vědci Jakob Bro-Jørgensen a Wiline M. Pangle ve studii z roku 2010 uvádějí, že samec tak může dosáhnout až tří kopulací navíc.

Navrch huj, vespod fuj!

Před chvílí jsme se zmínili o samicích much *Rhamphomyia longicauda*, kterým samci nosí všelijaké nákladné dary, aby si zajistili jejich přízeň. V podobné situaci se ocitají i samci lovcíka hajního, pavouka čeledi Pisauridae, kteří ale přišli na mnohem výhodnější způsob získávání atraktivních partnerek a samice lákají na dary zcela bezcenné. V období páření samec musí pro potenciální partnerku nejprve připravit „dárek“ – chytí nějaký hmyz, který důkladně obalí do hedvábné bílé pavučiny a tento luxusní dar nabídne samici. Pokud samice nabízený balíček přijme, dovolí samci, aby se s ní spářil. Samec sice v některých případech může docílit kopulace i bez daru, ale v tom případě vytoužené spojení trvá o 30 % kratší dobu. Platí zde jednoduché pravidlo – čím déle samice rozbaluje a pojídá dárek, tím déle trvá páření. Výzkum Paola G. Ghislandiho, Marie J. Alboové, Cristiny Tuniové a Trine Bildeové z roku 2014 naznačuje, že pořídit dostatečně lákavý dárek je pro samece náročné na čas i energii, a tak se někteří chytřejší pavouci uchylují k podvádění. Více než třetinu darů tvoří bezcenné pozůstatky téměř snědené kořisti nebo zbytky rostlin, které samci schovají do dárkového balení. Rozbalování i takového bezcenného daru zabere nějakou dobu a poskytne samci okolo čtvrt hodiny času na páření se samicí, což postačí k oplodnění. S menším úsilím tedy samec stejně dosáhne svého.